

Plk. Ing. J. SIROTA
(řídící pojednání)

ZE SOCIALISTICKÝCH ARMÁD

Z OBRANY DO PROTIÚTOKU

Redakčně upravený a zkrácený článek plukovníka V. N. Andrijenka, kandidáta vojenských věd, uveřejněný v sovětském časopise „Vojennaja mysl“ č. 12/1968.

Mezi problémy teorie a praxe sovětského vojenského umění, úspěšně řešené v letech Velké vlastenecké války, mají i pro dnešní dobu zvláštní význam získané zkušenosti z vytváření výhodných podmínek pro přechod do protiútoku v průběhu ozbrojených operací. Jsou to především zkušenosti z bitev u Moskvy, Stalingradu a Kurska.

Při posuzování problematiky přechodu z obrany do protiútoku z hlediska historie je možné dospět k závěru, že plnění tohoto úkolu je ve značné míře ovlivňováno výsledky obranného boje. **V čem se projevuje vzájemná spojitost mezi obranou a protiútokem?** K tomu, abychom mohli odpovědět na zadanou otázku, je vhodné zvážit podmínky, které musí obránce vytvořit k zabezpečení úspěšného přechodu do protiútoku. Myslím si, že **mezi hlavní patří:**

- zajištění vysoké odolnosti a aktivity obrany s cílem odstranit v krátkém časovém období následky prvních úderů nepřítele, které se bude snažit vést s překvapením, a zemezení ztráty značné části území.
- změnění nevýhodného poměru sil a prostředků ve svůj prospěch maximálním oslabením hlavních útočných uskupení nepřítele,
- zabránění zničení sil a prostředků, předurčených do sestavy protiútočných uskupení po částech.

Zkušenosti potvrzují, že cíl obrany může být dosaženo jen tehdy, pokud budou kvalitně řešeny otázky zabezpečení její odolnosti a aktivity. **Současně odolnost a aktivnost obrany jsou nutnými předpoklady k úspěšnému přechodu do protiútoku.** Při posuzování této problematiky v současné době je důležité mít na zřeteli, že prostředky ničení i způsoby jejich použití jsou neustále zdokonalovány. V souvislosti s tím chci upozornit čtenáře na některé problémy, které jsou s tím spojené.

● Efektivnost soudobých kompletů (systémů) ozbrojeného zápasu ve značné (rozhodující) míře závisí na činnosti **průzkumu**. Proto boj s průzkumem nepřítele nabývá v obranné operaci prvořadého významu. Přitom je nutné zvažovat ještě jednu skutečnost, a to: v zahraničním vojenském odborném tisku je stále větší pozornost věnována hromadnému použití diverzně průzkumných vojsk, která mají působit do velké hloubky. **Proto také nabývá zvláštní důležitosti otázka boje s průzkumem nepřítele a jeho vyčlenění jako samostatného operačního úkolu.**

● Účinnost soudobých prostředků ničení je mnohonásobně vyšší při jejich komplexním použití, jak to např. předpokládá americká koncepce vzdušné pozemní operace (sražení). V zahraničním tisku je uváděno, že úspěch jejího uskutečnění závisí na komplexním využití pozemních palných prostředků (především vysoce přesných zbraní) a letectva (vojско-

vého i taktického), sil a prostředků, které tvoří vzdušný sled (vzdušné výsadky a aeromobilní vojska), vysoce mobilní obranné uskupení vojsk, jež povede úder z fronty, a prostředky minování na dálku i REB. Lze předpokládat, že zmařit útočnou operaci podobného druhu bude možné nejen zničením komplexu použitých sil a prostředků (není jisté, zda obránce bude mít takové možnosti), ale především vyřazením jednoho nebo několika prostředků. Ve všech případech půjde o prostředky palebného ničení, zvláště o vysoce přesné zbraně. K ničení ostatních částí tohoto systému je zapotřebí přijmout rozhodnutí na základě konkrétního zhodnocení situace.

● Široká různorodost používaných sil a prostředků v soudobých operacích značně ztěžuje organizaci součinnosti a velení vojskům. Jako jeden z nejdůležitějších úkolů vystupuje do popředí oblast **velení vojskům**. Bez zveličování mohu konstatovat, že tato problematika bude v mnohém předurčovat dosažení cílů obranné operace a vytvoření podmínek pro přechod do protiútoků.

Otázky zmaření pokusu nepřítele zničit po částech připravované síly k protiútoku jsou spojené s tím, že tato problematika v posledních letech nabývá značného významu. Základy tohoto procesu spočívají ve vzrůstajících možnostech sil a prostředků ozbrojeného zápasu. Přičemž **zničení po částech předpokládá i současné vyřazení různých uskupení sil a prostředků bez ohledu na jejich rozmístění v operační sestavě**. Splnění zejména tohoto úkolu je základem americké koncepce vzdušné pozemní operace (sražení) a v NATO boje s druhými sledy (zálohami). Již z názvů těchto koncepcí je patrné, že ničení záloh a druhých sledů protivníka má prvořadý význam při přípravě a vedení útočných operací. Tento úkol jeho významem je možné přirovnat ke zničení vojsk prvního sledu obránce. Hloubka současného ničení ve vzdušné pozemní operaci může dosahovat 100 až 150 kilometrů a podle koncepce boje s druhými sledy 400 až 500 km. Nejúčinnější výsledky jsou předpokládány při nenadálém napadení v počátečním období války.

Z toho vyplývá, že pokud šlo v minulých válkách především o uchování odolnosti i bojeschopnosti vojsk prvního, druhého sledu a záloh při jejich přesunu do prostoru působení prostředků nepřítele, především dělostřelectva, pak v současné době se situace zásadně změnila. Soudobé prostředky ničení umožňují nepříteli vést efektivní údery na kterékoli prvky operační sestavy našich vojsk. v souvislosti s tím, ve prospěch zvýšení odolnosti uskupení vojsk v obraně a zvláště předurčených k vedení aktivní činnosti, je důležité plánovat i uskutečňovat řadu nutných opatření. Jak potvrzují zkušenosti ze cvičení, nejúčinnějšími opatřeními jsou:

- soustředění úsilí průzkumu na zjištění prostředků ozbrojeného zápasu nepřítele, jejichž dosah umožňuje vést údery na druhé sledy a zálohy (vysoce přesné zbraně, vojskové a taktické letectvo, aeromobilní, úderné výsadkové svazky, útvary atd.) a také zjištění místa jejich systému velení,
- uskutečnění účinných opatření, zvláště proti těm prostředkům průzkumu útočnicka, které mohou vést tuto činnost do značné hloubky,
- vedení hromadných úderů na prostředky dalekého dosahu nepřítele a vyřazení jejich systému velení,
- organizace spolehlivé PVO druhých sledů a záloh, zabezpečení jejich stálé pohotovosti k boji se vzdušnými výsadky agresora,
- dovedné využití ochranných i maskovacích vlastností terénu a jeho ženíjní vybudování,
- klamání nepřítele o rozmístění vojsk v operační hloubce i o přesunech do prostoru bojové činnosti.

To znamená, že v **současných podmínkách při přípravě protiútoků patří k nejdůležitějším úkolům uchování odolnosti a bojeschopnosti druhých sledů a záloh**. Jak o tom svědčí i zkušenosti z minulé války, značný význam má **dovedné řešení problému jejich optimálního využití**. Průběh Velké vlastenecké války potvrzuje, že před útokem se velení snažilo soustředit a uchovat vojska, která tvořila základ protiúderných uskupení. Je pochopitelné, že to byla v té době nejúčinnější varianta. Byla-li však vojska v obraně náhle oslabena a vzniklo nebezpečí jejího průlomu, pak nebylo vyhnutí a musela být využita i tato vojska, jinak by obránce byl postupně ničen údery nepřítele.

Právě v takových situacích se projevuje umění velitelů plnit výjimečně složité, dvojité úkoly. Na jedné straně nedopustit výrazného oslabení vojsk, která se brání v prvním sledu, doplňovat je minimálně potřebným množstvím sil a prostředků a na druhé straně – v jednotném zámyslu skloubit použití vojsk prvního sledu a přísunovaných záloh, připravit je k vedení aktivní útočné činnosti.

Analýza zkušeností z Velké vlatenecké války potvrzuje, že požadavky na obranu vedenou v předvídání přechodu do protiútoku spočívají v tom, aby při bojové činnosti bylo splnění obranných úkolů úzce skloubeno s úkoly plánovaného protiútoku. Přičemž jeho přípravu je nutné zahajovat co nejdříve, ještě v období vedení obrany, jehož délka bude závislá na konkrétní situaci. Zkušenosti z války potvrzují, že přípravné období vzhledem k mohutným aktivním činnostem mělo zřejmou tendenci k jeho zkracování. Protiútok u **Moskvy** byl zahájen bezmála pět měsíců po napadení Sovětského svazu. K jeho uskutečnění bylo nutné zvláště ve složitých podmínkách alespoň částečně stabilizovat obranu.

Obranná činnost u **Stalingradu** i přímo ve městě trvala asi čtyři měsíce. Takové dlouhé období přípravy k protiútoku je objašňováno především těžkostmi spojenými s přísunem velkého množství vojsk a materiálu na značnou vzdálenost, a to za aktivních protioptáření nepřítel v průběhu těžkého obranného sražení.

Přípravné období k protiútoku u **Kurska** bylo výrazně kratší. Je to vysvětlováno především těmito skutečnostmi. Bitvě u Kurska předcházela asi tříměsíční přestávka v aktivní činnosti. Za toto období se podařilo vybudovat rozvinutou hluboce členěnou a silnou obranu a soustředit velké operační i strategické zálohy. Ve skutečnosti sovětská vojska ještě před zahájením německého útoku byla již připravena přejít do protiútoku.

V současné době v podmínkách vysoce dynamické bojové činnosti, je možné počítat s tím, že doba na přípravu pro přechod do protiútoku bude dlouhá. Jeví se účelné již předem plánovat uskutečnění zámyslu možného přechodu do protiútoku. Přičemž okolnosti, které není nutné zásadně upřesňovat, pak již mohou být rozpracovány co nejpodrobněji.

Při nedostatku času potřebného na organizaci protiútoku mají podstatný vliv i podmínky pro přechod k rozhodné aktivní činnosti. Dále se zmíním o těch, které jsou podle mého názoru nejpříčinnější.

- Charakteristickým rysem, kterým se odlišuje protiútok od klasického útoku, je ten, že se uskutečňuje proti nepříteli, jenž vede ještě útok. Tak tomu bylo v minulosti a je pravděpodobné, že to bude typické i pro protiútok v soudobých operacích. Proto pro operační a taktickou situaci budou příznačné její náhlé změny, včetně čáry dotyku, nutnost častého přijímání doplňujících opatření ke zpomalení útoku nepřítel a zamezení průlomu obrany. Zvláště za takových podmínek je zapotřebí organizovat přípravu k protiútoku. V tomto směru jsou poučné zkušenosti sovětských vojsk při přechodu do protiútoku u Moskvy v roce 1941.

- Jsem toho názoru, že v současných podmínkách v průběhu obrany se může vytvořit taková situace, že některé protiútery operačních záloh mohou být vedeny mimo rámec rozhodnutí jen pro plnění obranných úseků a stát se počátečním obdobím protiútočné operace. To znamená, že včasné narůstání úsilí vojsk bude mít v tomto období rozhodující význam, protože zbavuje nepřítel nejdůležitějšího činitele, a to času na přípravu a organizaci potřebných odvetných opatření.

- Přechod do protiútoku je možný také v podmínkách, kdy nepřítel již vyčerpal větší část svých sil a prostředků, a proto začíná spěšně přecházet do obrany, aby získal čas a přísun vojsk z hloubky.

Zkušenosti z války nepostrádají ani takové příklady vedení bojové činnosti, kdy se nepřítel neopevnil na dosažených čarách, nedosáhl úspěchu v útoku a odcházel na dříve vybudovaná postavení. Tak tomu bylo např. v bitvě u Kurska, na bělgorodsko-charkovském směru v roce 1943.

V těchto podmínkách je velmi nutné nedopustit, aby se nepřítel opevnil ve spěšně zaujímané obraně, zejména mu nedovolit organizovat systém palby, budovat ženíjní zátarasy, izolovat prostor bojové činnosti od přísunovaných záloh z hloubky.

- Jak potvrzují zkušenosti z minulé války, podstatný význam pro přechod vojsk do proti-

útoku má **průběh předního okraje**, který byl vytvořen při vedení obrany. Proto je důležité mít na zřeteli, že i při vynuceném odchodu vojsk se musíme snažit udržet čáry, které jsou výhodné pro přechod do protiútoku. Jde např. o terén, který je výhodný pro útok vlastních vojsk, překážky, jež ztěžují přechod k protiútoku, možnosti efektivního využití palebných prostředků, tanků a letectva, prostory v týlu vlastních vojsk, které umožňují utajené soustředění vojsk atd. V některých případech je důležité udržet předmostí nebo prostory operačního významu. U Stalingradu to byla např. předmostí na řece Don, na jezerech Caca i Barmancak na křídlech nepřátelských uskupení.

Průběh předního okraje bezpochyby ovlivňuje jak **volbu směru hlavního úderu**, tak **formy operačního manévru**. Rozhodující úlohu má volba směrů, na kterých by úder zabezpečil zničení hlavního uskupení nepřítele a rozhodující zlom v průběhu obrany. Přitom je nutné plně zvažovat charakter jeho útočné činnosti, protože iniciativa v období obranné operace patří jemu.

● Ve volbě forem manévru v operačním měřítku a **způsobů jeho uskutečnění** je nutný tvůrčí přístup a umění. Je to jedna ze základních podmínek pro dosažení překvapení.

Sovětské velení ve Velké vlastenecké válce vynaložilo značné úsilí na to, aby se neopakovala stejná opatření v zámyslech již uskutečněných a plánovaných operací. Ze zobecnění zkušeností těchto let vyplývají tyto nejtypičtější operační způsoby protiútoku:

- **úder do boku** útočícímu uskupení nepřítele na jednom směru (se používal, když nebylo možné organizovat aktivní protimanévr na několika směrech, a to vzhledem k celkovému poměru sil, k podmínkám terénu nebo vzniklé situaci),

- **čelní úder** měl za cíl rozdělit nepřátelské uskupení na části a následující jeho zničení (používal se tehdy, když nebylo možné využít aktivnějších forem manévru, např. při nedostatku času nebo při nevýhodném postavení stran),

- **úder na dvou i více směrech** zabezpečovaly dosažení nejvýraznějších výsledků – obklíčení a úplné zničení nepřítele.

V současné době vzniká ještě aktivnější forma manévru – **obchvat nepřítele ze vzduchu**. Předpokládá to ale těsnou součinnost vševojskových svazů, svazků na zemi a ze vzduchu.

● Vzniká otázka, zda můžeme pochybovat o ztrátě významu zkušeností z minulé války. Pochopitelně že ne. Současné však není možné je v soudobých podmínkách mechanicky přebírat, a to bez ohledu na změny v prostředcích ozbrojeného zápasu. Považujeme za správné, že právě v dovedném skloubení forem manévru v operačním měřítku, které byly používány v minulé světové válce, i dalších, které vznikly v poválečném období je nutné hledat cesty k dosažení úspěchu.

Hlavním úkolem protiútočících vojsk bylo zničit nejdůležitější útočící uskupení nepřítele, získat iniciativu a ovládnout důležité objekty nebo prostory k dalšímu úspěšnému rozvinutí všeobecného útoku. Z průběhu Velké vlastenecké války je známo, že protiútočné operace se lišily od klasických útočných operací svým rozmachem. Úkolem protiútočné operace bylo zničení aktivního hlavního uskupení nepřítele. V tomto období se jeho nejdůležitější síly rozmísťovaly společně a na značně menší vzdálenosti od čáry dotyku, než za útoku na bráničního se nepřítele. Proto cíle protiútočné operace bylo dosaženo v menší hloubce. Z toho vyplývá, že ne vždy je účelné v protiútočné operaci stanovení řady postupně plněných úkolů. Jako příklad k porovnání je možné uvést dvě operace – stalingradskou a běloruskou. V obou došlo ke zničení hlavních sil nepřítele obklíčením. Avšak v první operaci se toho dosáhlo bezprostředně v prostoru, ve kterém se nepřátelská vojska rozmísťovala na začátku zahájení protiútoků sovětských frontů. V druhé operaci bylo obklíčení provedeno v hloubce 200 km od výchozího prostoru, z něhož vojska přešla do útoku.

● Posuzujeme-li otázky **palebného ničení nepřítele** v protiútoku, je účelné vycházet z analýzy obecných tendencí ve vývoji teorie a praxe. K nejdůležitějším patří:

- zvětšení hloubky současného ničení (některá porovnání – ve Velké vlastenecké válce současné umlčení obrany nepřítele vzrostlo v letech 1941 až 1942 z 2,5 až 5 km na 8 až 10 kilometrů, v jednotlivých případech až na 15 km v roce 1945; v současných podmínkách dosahuje tato hloubka s použitím prostředků skupiny armád nepřítele 300 až 500 i více km),

– v průběhu palebného ničení jsou plněny nejen taktické, ale i důležité operační úkoly (např. vyřazení jednotlivých prvků operační sestavy nepřítele, vytváření trhlin v jeho bojových sestavách),

- zkrácení času mezi zjištěním a ničením objektů (až do skutečného času),
- zvýšení rozsahu úkolů, které plní prostředky palebného ničení, zvětšení jejich efektivity vzhledem k těsné součinnosti s prostředky REB (odborníci USA předpokládají, že účinné využití sil a prostředků REB amerického sboru zmenší až o 50 % možnosti vojsk a zbraní protistojícího uskupení),
- nárůst protitankového, protivzdušného a protiraketového zaměření palebného ničení,
- složitost metod jeho organizace a způsobů uskutečnění a také včasného zabezpečení municí.

Je známe, že obránce nemá takové síly a prostředky jako útočící strana. Proto nebudou reálné propočty na spolehlivé zničení nejen všech, ale i větší části sil a prostředků, které zabezpečují úderný potenciál nepřítele. V těchto podmínkách při přípravě přechodu do protiútoků bude mít prvotní význam **stanovení pořadí ničení objektů nepřítele**, a to z hlediska efektivity ničení vojsk, která přecházejí do protiútoků. Stanovení důležitosti a pořadí ničení různých objektů umožňuje plně realizovat princip soustředění palebných úderů.

Při organizaci palebného ničení je dále nutné:

– Vytvářet systém palby při přípravě obrany z hlediska předpokládaného přechodu do protiútoků, čímž lze zamezit značnému přeskupování útvarů a jednotek. Soustředování palebných úderů je zapotřebí uskutečňovat především manévrem palbou. Výhody tohoto opatření jsou zřejmé – utajení a nenadálé vedení prvního úderu.

– Zabezpečit nepřetržitou palebnou podporu vojsk v útoku a jejich těsnou součinnost s palebnými prostředky, s důrazem na splnění v dané době rozhodujících úkolů.

● Hlavním úkolem vojsk, která se připravují k protiútoku, je **dosáhnout změny v poměru sil** na zemi a ve vzduchu ve svůj prospěch, a to k době jeho zahájení. Myslím si, že jsou dva hlavní způsoby jak toho dosáhnout – maximální oslabení útočícího nepřítele aktivní, dovedně organizovanou obranou a všestranným posílením vlastních vojsk, tj. zvyšováním jejich kvantitativního a kvalitativního potenciálu, technického vybavení, morálního politického stavu, materiálního zabezpečení atd.

● Aby vojska dosáhla úspěchu v protiútoku, je zapotřebí **vytvořit mohutné úderné uskupení**, které má výhodné postavení a rozhodující převahu na směru hlavního úderu. Do jeho sestavy byly v letech války začleňovány svazky prvního sledu, které neztratily bojeschopnost, zálohy operačních svazů, síly a prostředky ze zálohy hlavního velení i vojska z podružných směrů byla přeskupena podél fronty. Vyvádění sil a prostředků z jiných směrů bylo uskutečňováno tak, aby vojska, která zůstala v původních prostorech, mohla spolehlivě zabezpečit boky úderného uskupení a znemožnila nepříteli uskutečnit obchvat.

V letech Velké vlastenecké války bylo většinou používáno kombinovaného způsobu vytváření úderných uskupení. Spočíval v soustředění vojsk prvního sledu na plánovaném směru úderu, ve stanoveném prostoru, a to jejich přeskupením v rámci fronty, vyvedením bojeschopných záloh svazů i přisunovaných záloh a vojsk z jiných směrů do výchozích prostorů. Vzhledem k tomu, že tyto prostory byly mimo dosah většiny palebných prostředků nepřítele, mohla se vojska v nich rozmísťovat poměrně delší dobu. Slabou stránkou tohoto způsobu bylo to, že v případě jejich zjištění mohl nepřítel stanovit předpokládaný záměr plánované činnosti. S cílem toto nedopustit a tím zajistit i účinné překvapení plánovaného protiútoků byl prováděn široký komplex maskovacích opatření.

V soudobých operacích, jak potvrzují zkušenosti ze cvičení vojsk NATO, při vytváření protiúderného uskupení vzniká pro něj největší nebezpečí, neboť po jeho zjištění budou na toto uskupení okamžitě vedeny hromadné úderky raketového vojska, dělostřelectva, letectva a vysoce přesných zbraní. Východiskem z toho může být, současně se zvýšením úlohy organizace spolehlivého utajení a vysoce efektivní ochrany a obrany vojsk, hledání nových způsobů vytváření úderných uskupení. Přitom je nutné dodržovat především tyto podmínky:

- Maximální zkrácení doby k vytváření úderných uskupení a jejich soustředění. Optimální

variantou může být začlenění svazků a útvarů do úderného uskupení současně s jejich přesunem a zasazení do sražení z chodu. Avšak toto nebude vždy možné, protože může vzniknout nutnost doplnění PHM, municí, upřesnění úkolů atd. V každém případě je žádoucí, aby vojska úderných uskupení byla ve stanovených prostorech jen minimálně nutnou dobou, danou k vykonání nejnútnejších opatření. K dosažení tohoto cíle je např. možné do těchto prostorů předem soustředit (navést) potřebné materiální prostředky. Přitom bude zvlášť důležité v nich předvídat velký rozsah činnosti a zamezit zbytečnému nahromadění bojové techniky.

– Ze zkušenosti z Velké vlastenecké války vyplývá, že prostory určené k soustředění vojsk byly vždy připravovány předem. Připomenu jen některá opatření, která jsou nutná přitom provést, jako např.: podrobný průzkum a rekognoskace k rozmístění vojsk, ženijní průzkum a ženijní vybudování prostorů; organizace spolehlivé PVO; splnění komplexu úkolů k protioptatření průzkumu nepřítele, organizace pořádkové, regulační služby a ochrany i obrany; vytvoření spojovací soustavy, zabezpečující velení vojskům bez použití spojovacích prostředků předurčených k využití v průběhu bojové činnosti atd.

Je třeba poznamenat, že prostory soustředění vojsk musí být voleny tak, aby zabezpečovaly jejich přesun na čáru zasazení do sražení bez překonávání značných přirozených překážek a možnost jejich rychlého vyvedení z hromadných palebných úderů nepřítele.

● Významným prvkem rozhodnutí je **stanovení doby přechodu do protiútoků**. Hlavním kritériem je pravděpodobné dosažení překvapení a maximální síla prvního úderu, jež zabezpečí získání iniciativy. Nakolik je to důležité, potvrzuji zkušenosti z války. V bitvě u Moskvy měl nepřítel na začátku převahu sil a prostředků, zejména v tancích, a výhodné operační postavení k obchvatu. V průběhu úporných sražení na přístupech k Moskvě se situace zásadně změnila. Nepřítel byl oslaben, ztratil převahu a výhodné postavení. Sovětská vojska byla posílena mohutnými zálohami. Včasné narůstání síly protiúderů umožnilo jejich přerůstání do protiútoků.

● Zkušenosti z války svědčí o tom, že úspěšné rozvíjený protiútok spojený se zničením hlavního uskupení nepřítele zásadně změnil na směr hlavního úderu poměr sil a vzájemné postavení stran. Přitom je důležité umět využít nejen dosaženého úspěchu, ale včas zvyšovat i jeho sílu, nedat nepříteli možnost organizovat obranu a **rozvíjet aktivní činnost na široké frontě**, nepřetržitě zvětšovat jeho hloubku. Toto bylo uskutečňováno postupnými a současně vedenými útočnými operacemi. V letech války vojska dosahovala narůstání síly úderu jejich posílením čerstvými zálohami a aktivním zapojením do bojové činnosti sousedních frontů s cílem konečného rozbití strategické fronty nepřítele.

Výsledky bitvy u Moskvy svědčí o tom, že protiútok na západním strategickém směru byl uskutečněn na začátku ledna 1942 a jeho vojska postoupila o 100 až 250 km. Po zhodnocení situace hlavní velení přijalo rozhodnutí k přechodu do všeobecného útoku u Leningradu, na západním, jihozápadním a severozápadním strategickém směru. V jeho průběhu se nepodařilo dosáhnout stanovených cílů, tj. obkličít a zničit hlavní síly skupiny armád Střed. Byl však splněn hlavní úkol – zmaření plánu bleskové války.

V bitvě u Stalingradu protiútok sovětských vojsk přerostl, po zničení uskupení nepřítele koncem prosince 1942, ve všeobecný strategický útok. Údery vedené třemi fronty, byly zajišťovány útokem dalších frontů.

Protiútok u Kurska byl veden vojsky dvou frontů – Západního a Brjanského. V průběhu 36 dnů se k útoku připojilo dalších šest frontů. Šířka pásma útoku byla kolem 2000 km a hloubka postupu dosáhla 300 až 500 km.

Toto jsou některé názory získané studiem problematiky přechodu z obrany do protiútoků. Ve způsobech ozbrojeného zápasu má protiútok zvláštní postavení. V soudobých operacích se jeho význam stále zvyšuje, zvláště v počátečním období války, při odrážení nenadálých mohutných úderů agresora.

Důležitost daného problému a nedostatečné jeho zkoumání v soudobých podmínkách vyžaduje hlubší analýzy zkušeností z minulé války a především rozpracování otázek, které souvisejí s protiútokem.